

Matthiola; Kreutterbuch, 1586, Von Agley

Von Agley. Cap. CXIII.

Gestalt.

gley hat Bletter wie die Schölwurtz, die sind an dem umbkreiz zerspalten, wie der Coriander, und sattgrün. Es bringt viel dünne, glatte, runde, lange stengel, darauff erscheinen viel schöne Blumen, sternweise auszgebreitet, mit gebogenen schwäntzen oder spitzen, fast wie der Rittersporn. Seind gemeiniglich Purpurbraun, doch fin (Mm iij) [432] (C) det man auch gantzweisse, rotbraune, blawen, und goldgelbe, *einfach und doppelt, und jechliches geschlecht klein unnd grosz, etliche gefüllt, seyn halb weisz und halb blaw, oder mit einer andern farb vermischet.* Ausz diesen Blumen, so sie abfallen, wachsen Knöpfflen mit vier, fünff, oder mehr spitzen an einander, wie an dem schwartzen Coriander, darinnen findt man schwartzen, langen Samen, anzusehen wie die Flöhe. Die Wurtzel ist weisz, Fingers lang, etwan Fingers dick, mit nebinzincken. Der geschmack am gantzen gewächs neigt sich zur süßigkeit.

Stell.

Agley wechst gern in feysten Wiesen und Gärten. Man findt es auch in den Wälden in der

Van akelei. Kapittel CXIII. (*Aquilegia vulgaris*)

Gestalte.

Akelei heeft bladeren zoals de stinkende gouwe, die zijn aan de rand gespleten zoals de koriander en donker groen. Het brengt veel dunne, gladde, ronde, lange stengels, daarop verschijnen veel schone bloemen, stervormig uitgebreid, met gebogen staartjes of spitsen, vast zoals de riddersporen. Zijn gewoonlijk purperbruin, toch vindt (Mm iij) [432] men ook gans witte, roodbruine, blauwe en goudgele *enkele en dubbele, en elk geslacht klein en groot, ettelijke gevuld, zijn half wit en half blauw of met een andere verf vermengd.* Uit deze bloemen zo ze afvallen groeien knopjes met vier, vijf of meer spitsen aan elkaar zoals aan de Nigella, daarin vindt men zwart, lang zaad, aan te zien zoals de vlooien. De wortel is wit, vingers lang, ongeveer vingers dik, met zijuitlopers. De smaak aan ganse gewas neigt zich tot zoetheid.

Plaats.

Akelei groeit graag in vette weiden en hoven. Men vindt het ook in de wouden *Wälden in de hoogte liggen, soms aan muren en rotsen.

Natuur, kracht en werking.

höße ligen, etwan am Gemâwer, und Felsen.

Natur, Krafft, und Wirckung.

Agley ist warm und trucken im ersten Grad.

In Leib.

Agleysamen eines quentlen schwer in einem trunck Malvasier, unnd ein wenig Saffran darzu gethan, eyngenommen, und bald darauff im Bette geschwitzet, vertreibt die geele Seuch, ôffnet die verstopffte Lebern und Miltz.

Das gebrandt Wasser hat auch diese tugendt, und sol auch gut seyn für die Onmacht, Hertzittern und Gifft.

*Der Samen wirdt fürnemlich im Niderlandt in grosser meng verbraucht, und viel gegeben den Kindern zu befürderung der Flecken und Blaatern.

Viel nemmen zu frühe die Wurtzel in Mund, unnd kewen langsam dran, zu verhütung desz Steins, welchs in Hispania gar gemein ist.

Aussen.

Der Samen mit den Aquis appropriatis wirt gebraucht zu den hitzigen Kranckheiten und geschwären desz Halses.*

Etliche newe Kreutterscribenten vermeynen, disz Kraut sey Centaurium maius Dioscoridis, schreiben derhalben jm alle krafft und eygenschafft zu, welche Dioscorides vom Centaurio meldet, aber sie jrren sert, dann so man diese Agley gebraucht, befindet man, dasz sie derer wirckung keine thut, welche von dem Rhapontico geschriben werden. Unser gemein Rhaponticum aber ist nichts anders, dann desz grossen Centaurii Wurtzel.

*Etliche wôllen es sey Pothos apud Theop. Gaza vertirt es Desiderium, andere referirn es zu dem Flore Iovis apud Athenæm.

Agley heist Lateinisch Aquileia. Behmisch Worlijcek. Englisch Columbina.

Akelei is warm en droog in eerste graad.

In lijf.

Akeleizaden een quentle zwaar in een dronk malvezij en een weinig saffraan daartoe gedaan ingenomen en gauw daarop in bed gezweten verdrijft de gele ziekte, opent de verstopte lever en milt.

Dat gebrande water heeft ook deze deugden en zal ook goed zijn voor de onmacht, hart trillen en gif.

*De zaden worden voornamelijk in Nederland in grote menigte gebruikt en veel gegeven de kinderen tot bevordering der vlekken en blaren. Veel nemen te vroeg de wortel in mond en kauwen langzaam daaraan tot behoeding van de steen wat in Spanje er algemeen is.

Van buiten.

De zaden met de Aquis appropriatis wordt gebruikt tot de hete ziektes en zwerende hals.* Ettelijke nieuwe kruiden scribenten menen dit kruid is Centaurium maius Dioscorides, schrijven daarom hem alle kracht en eigenschap toe welke Dioscorides van Centaurium meldt, echter ze dwalen zeer, dan zo men deze akelei gebruikt bevindt man dat ze die werking geen doet welke van de (Rheum) Rhaponticum geschreven worden. Onze gewone Rhaponticum echter is niets anders dan de grote Centaurium wortel.

*Ettelijke willen het is Pothos apud Theophrastus. Gaza vertaalt het Desiderium, andere refereren het tot de Flore Jovis apud Athenæus.

Akelei heet Latijns Aquileia. Tsjechisch Worlijcek. Englisch Columbina.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>